

Studium středověkých kostelů jsem opřela o tři časově a spádově odlišná území. Nejstarší území představuje část sondy od Roudnice k Úštěku s orientací na labskou nížinu s blízkými centry Mělníkem, Roudnicí a Litoměřicemi. Od jihozápadní hranice okresu Česká Lípa se mění jak charakter krajiny, tak doba osídlení i orientace. Severozápadněji položené území sondy kolonizoval skloněk 13. století a celá první polovina století čtrnáctého. Území se obrací jednak k Polabí na Litoměřicko a Mělnicko, jednak do Pojizeří na Mladoboleslavsko. Osídlené území končí pod Lužickými horami a Ještědským hřebenem. Ten spolu s Jizerskými horami odděluje třetí území kolem Frýdlantu, osídlované asi od poloviny 13. století. Frýdlantsko se vždy orientovalo na Žitavsko a na Slezsko. Zatímco uvedená část Litoměřicka a Českolipsko náleží geograficky k povodí Labe, horní Ponisí a především Frýdlantsko má jako sběrnou řeku Odru (Gabriel 2003). Rozvodí Labe a Odry vytvářelo po celý středověk hranice panství, v horním úseku postavilo hradbu komunikačního propojení, do značné míry se projevilo i v církevní správě, a jak ukázal rozbor staveb kostelů, uplatňuje se i ve hmotné kultuře.

Rozdíl ve stavbách mezi oblastmi přináší především dispozice presbytáře. Pravoúhlý presbytář, typický pro Frýdlantsko se pojí na stejně řešené kostelní stavby v sousedním Slezsku (Kozaczewsky 1994, 1995). Překvapuje odlišná dispozice v sousedním dosud ovšem v literatuře nepředstaveném Žitavsku, které bylo ve středověku součástí České koruny. Totéž platí o vzdálenější Lužici. Této otázce bude třeba věnovat pozornost v budoucnu. Pronikání pravoúhlých presbytářů na širší Českolipsko je sice velmi nevýrazné, otázkou však zůstává jeho překrytí mladšími, stále však ještě gotickými přestavbami. Průnik pravoúhlého presbytáře na tři spádové oblasti Českolipska však již nezjišťuji.